

Opiskelijarekrytointi yliopiston ydintehtäviä

Professori Ilkka Virtanen

Viestintäpäällikkö **Helena Kantanen** toi **Tiedonjakajassa** 38/1999 julki huolensa yliopiston henkilökunnan, erityisesti opintoasian hallinnossa työskentelevän henkilökunnan, suuresta työtaakasta ja työssä jaksamisesta. Hän näki opiskelijavalintojen aiheuttaman suuren työmäärän olevan keskeinen syy työtaakan kasvamisessa. Kauppatieteissä nyt toista vuotta käytössä olevat syksyn valinnat ovat Helenan mielestä erityisen suuri lisärasite tuomaansa hyötyyn nähden. Koska tunnustan syyllisyyteni (kokematta kuitenkaan erityistä syyllisyydentuntoa) siihen, että syksyn valinnoista alettiin yliopistossa yleensä keskustella ja valintoihin sitten myös ryhdyttiin, haluan osaltani jatkaa Helenan aloittamaa keskustelua.

Menestyksellinen opiskelijarekrytointi laadukkaan opetus- ja oppimistapahtuman perusta

Helena kysyy kirjoituksessaan, eikö ydintyötämme ole tutkimus ja opetus, nimenomaan laadukas tutkimus ja opetus. Vastaan Helenan tavoin: tietysti on. Mutta laadukas opetus koostuu monesta komponentista. Yksi keskeinen, merkitystään jatkuvasti kasvattava komponentti on tehokas opiskelijarekrytointi, jolla varmistetaan korkeatasoinen opiskelijakunta yliopistoon. Ja kyseessä on yhä enemmän opiskelijarekrytointi aikaisemman opiskelijavalinnan sijasta. Tähän opiskelijarekrytointiin on Helenan johtama yliopiston tiedotustoimintakin vuosien mittaan antanut ammattitaitoisen ja laadukkaan (ja tietysti myös työllistävän) panoksensa.

Opiskelijarekrytoinnin onnistuminen on erityisesti Vaasan yliopiston kohdalla yksi yliopiston kohdalonkysymyksistä. Yleensä yliopistot saavat opiskelijansa ensi sijassa omalta lähialueeltaan (yksikönä esim. vanha lääninjako). Mitä suuremmasta yliopistosta ja sitä ympäröivästä väestökeskittymästä on kysymys, sitä selvempänä tämä ilmiö esiintyy. Siten pääkaupunkiseudun yliopistot ovat maamme yliopistoista "alueellisimmat", mikäli asiaa katsotaan opiskelijarekrytoinnin näkökulmasta. Vaasan yliopiston kauppatieteet muodostavat ehkä merkittävimmän poikkeuksen tästä yleislinjasta. Opiskelijoistamme vain noin 30 % tulee entisen Vaasan läänin alueelta. Tämä on tilanne nykyään ja se on keskiarvona ollut sitä koko 30-vuotisen historiamme ajan. Kilpailu hyvistä opiskelijoista on kiristynyt koko ajan mm. sen johdosta, että kauppatieteellistä koulutusta antavia yksiköitä on tullut lisää ja lisähankkeita (mm. Kuopio ja Lappi) on yhä vireillä. Enemmistö kauppatieteellisen alan opiskelijoistamme tulee siis alueilta, joissa jokin muu alan yksikkö on aluetta lähempänä kuin Vaasan yliopisto. Alustavat tulokset käynnissä olevasta kauppatieteellisen alan valintaselvityksestä kertovat, että ensisijainen kriteeri koulutusyksikön valinnassa (alan sisällä) on koulutusyksikön läheisyys. Esimerkiksi yksikön maineella tai mielletyllä laadukkuudella on vähemmän painoarvoa kuin tällä sijaintitekijällä.

Jotta siis saisimme jatkossakin laadukasta opiskelija-ainesta, meidän on sen lisäksi, että toteutamme laadukasta ja ajantasaista opetusta, onnistuttava myös opiskelijarekrytoinnissa. Emeritusprofessorimme **Reijo Ruuhela** esitti joskus 1980-luvun puolivälissä ajatuksen, jota olen sittemmin eri yhteyksissä siteerannut: "Yliopistossa tehdään vain kahdenlaisia tärkeitä päätöksiä; kuinka tänne valitaan opettajat (ja muu henkilökunta) ja kuinka tänne valitaan opiskelijat". Opiskelijavalinta on ollut mielenkiintoni ja harrastukseni kohteena jo 30 vuoden ajan. Koen, että Ruuhelan ajatus edustaa tänään vieläkin suurempaa viisautta kuin esittämisaikakohtanaan. Koethan Helena opiskelijarekrytoinnin kanssamme edelleenkin yhdeksi yliopiston ydintehtävistä?

Opiskelijarekrytointi moninaistuu ja hajaantuu ajallisesti

Syksyn valinnoilla yliopistoon otetaan tänä vuonna n. 10 % ns. normaalivalinnan kokonaissisään-otosta. Osuus on kolminkertaistunut viime vuodesta, jolloin toiminta kokeilumielessä aloitettiin. Aiheuttaako tämä ryhmä sellaisen lisätyömäärän, josta koulutusjärjestelmämme ei enää pysty selviytymään? Katsotaanpa asiaa kokonaisuuden kannalta. Rekrytointikanavamme ovat viime vuosina monipuolistuneet, ja muuten kuin kesän normaalivalinnan kautta opiskelemaan tulevien määrä on jatkuvasti kasvanut.

Ulkomaalaisille opiskelijoille on täysin oma valintamenettelynsä. Näitä opiskelijoita otamme vuosittain vain muutamia, vaikka hakemusten lukumäärä liikkuu kolminumeroisissa luvuissa. Yrittäjää on monenlaista, verraten harvalla lopulta riittävät opiskeluedellytykset ja aito kiinnostus opiskella nimenomaan Vaasan yliopistossa. Tärkeintä on monesti päästä pois oman maan ankeista opiskelu- ja elinoloista. Todellista opiskelupotentiaalia ja motiivia omaavien hakijoiden erottaminen tästä suuresta massasta on tavattoman vaikeaa ja työlästä. Työmäärä opiskelijaksi otettavaa hakijaa kohti on moninkertainen normaalivalinnalla valittavaan verrattuna. Emme silti ole harkinneet tästä valintakanavasta luopumista työmäärään vedoten. Ajan henki on, että kansainvälisyyttä on toteutettava myös tällä tavalla.

Haku avoimen yliopiston opiskelijoiksi on parhaillaan meneillään. Melkoinen ruljanssi tämäkin kaiken kaikkiaan. Yksittäisiä opintojaksoja suorittavat avoimen yliopiston opiskelijat hoituvat melko helposti rutiinilla, mutta ne näistä ns. aikuisopiskelijoista, jotka siirtyvät myöhemmin yliopiston tutkinto-opiskelijoiksi, muodostavat oman erityisryhmänsä, joka vaatii varsin yksilöllistä käsittelyä ja ohjausta sekä valintavaiheessa että myöhemmin opinnoissaan, erityisesti tutkielmatyössään. Avoimen yliopiston rekrytointiväylä on työläydestään huolimatta ollut meille kuitenkin aina tärkeä ja nykyisin meitä jopa patistetaan Opetusministeriön toimesta tämän väylän tehostamiseen. Reippaasti kannamme siis tämänkin taakan.

Maisteriohjelmat muodostavat uudenlaisen tavan opiskella ja toteuttaa elinikäisen oppimisen periaatetta. Tässäkin valintamenettelyn yksikkökustannus on huomattavan korkea normaalivalintaan verrattuna. Maisteriohjelmat nähdään kuitenkin tulevaisuudessa merkitystään kasvattavaksi opiskelumuodoksi. Kauppatieteellisen alan kehittämissuunnitelmassa mm. esitetään, että alan kasvu toteutetaan jatkossa pääosin tätä kautta.

Otamme edelleen yliopistoon myös ylimääräisiä opiskelijoita suorittamaan tiettyjä yksittäisiä opintojaksoja. Hakemukset saavat osalleen melko monivaiheisen käsittelyprosessin ennen kuin dekaani haetun opiskeluoikeuden voi myöntää. Tätäkin toimintaa me harjoitamme, vaikka ylimääräiset opiskelijat eivät millään tavalla näy yliopiston virallisessa tuloksessa. Ehkäpä näkyvät kuitenkin yliopiston sosiaalitaseessa PR:n kasvuna tai muuten.

Opiskelijavalintamme siis moninaistuu ja hajaantuu ajallisesti jatkuvasti. Tälle on kunkin osatekijän kohdalla omat vahvat perustelunsa. Näissä olosuhteissa en pysty näkemään, että osan nuoren ikäluokan normaalivalinnasta siirtäminen syksyllä tapahtuvaksi voisi olla se lisä taakassa, joka katkaisee sen kuuluisan kamelin selän. Uskon, niillä perusteilla, joita asiasta on esitetty ja joihin Helena-kin kirjoituksessaan viittaa, että kesän valinta hajautuu jatkossa yhä enemmän kahdesti vuodessa tapahtuvaksi. Tästä riippumatta meidän on pyrittävä tietysti mahdollisuuksiemme mukaan varmistamaan, että tehtäviä suorittamassa on riittävästi niin inhimillisiä kuin aineellisiakin resursseja.

Tohtoreita vai maistereita?

Helena nostaa kirjoituksessaan esiin myös hallituksessa esillä olleen kysymyksen yliopistolehtorin (esitetty uusi yliopisto-opettajan virkakategoria, joka kattaisi kaikki nykyiset ns. keskikategorian opettajaryhmät, ts. lehtorit, yliassistentit ja päätoimiset tuntiopettajat) pätevyysvaatimuksista suoritettun tutkinnon osalta. Olen edustanut keskusteluissa sitä joustavaa linjaa, johon esittelijän esitys perustui ja jota Helenakin asettuu tukemaan.

On selvää ja vain yliopistolle tunnusomaista, että opetus yliopistossa perustuu tieteelliseen tutkimukseen. Opettajan on siis oltava tieteen lainalaisuuksista perillä ja pääsääntöisesti omattava tutkijakoulutus. Tulevaisuudessa tohtorin tutkinto on ensisijainen ja ehkä ainoakin jatkokoulutustutkinto. On siten tarkoituksenmukaista, että vastaisuudessa yliopisto-opettaja on pääsääntöisesti tohtorin tutkinnon suorittanut. Omalla laitoksellani on kolme lehtorinvirkaa, joissa kaikissa sekä viran haltijoina että tämän hetken hoitajina ovat tohtorin tutkinnon suorittaneet opettajat (kahdella lisäksi täysimääräinen opettajan pedagoginen koulutus). Näen kuitenkin, että myös yliopistossa on paljon opetustehtäviä (esim. omassa oppiaineessani runsaasti opetustunteja tuottavat peruskurssien laskuharjoitukset), joissa jo maisterin tutkintoon sisältyvä pääainesuoritus opetettavassa aineessa antaa opetustyössä tarvittavat riittävät sisällölliset tiedot ja taidot. Opetustaidot nousevat vähintäänkin substanssiosaamisen rinnalle tällaisissa tapauksissa. Tämän seikan toteaminen yhtenä osiona yliopisto-opettajan pätevyysvaatimuksissa olisi siten mielestäni paikallaan.

Edellä olevan kaltaisesta yleisperiaatteesta ei sinänsä mielestäni esiintynyt hallituskäsittelyssä toisistaan kovin paljon poikkeavia mielipiteitä. Asioiden formulointi ja kirjaaminen paperille tuntui sen sijaan vaikealta. Pari selkeätä poikkeavaa esitystä tehtiin. Toisen mukaan tulisi alemmassakin (palkka)kategoriassa edellyttää vähintään lisensiaatin tutkinto, toisessa taas tohtorin tutkintoa suorittamaton (myös maisteri) voitaisiin ottaa opettajan tehtävään, mutta vain määrääjäksi. Olen osaltani valmis harkitsemaan näitäkin vaihtoehtoja, mikäli jompikumpi niistä näyttäisi muodostuvan hallituksen yleiseksi mielipiteeksi.

Oudoiksi koin sen sijaan erityisesti humanistisen tiedekunnan edustajien esiin nostamat epämääräiset kelpoisuusmäärittelyt. Tohtorivaatimuksen kirjaamista säädöksiin pidettiin välttämättömänä, mutta silti olisi pitänyt jättää takaportti (ilman selvää säädöksiin kirjaamista) alemman tutkinnon suorittaneille, koska "maistereita kuitenkin joissakin tapauksissa tarvitaan tai heitä joudutaan muuten käyttämään". Keskustelusta sai sen vaikutelman, että maisterilehtori on olio, jota ilman ei tulla toimeen, mutta jonka olemassaoloa ei saa imagosyistä kertoa yliopistoyhteisön ulkopuoliselle maailmalle eikä ainakaan kirjata vaatimukseen. Jossain muussa yhteydessä tätä kutsuttaisiin farisealaisuudeksi.

Hallitus päätyy asiassa aikanaan johonkin ratkaisuun, varmaankin viisaaseen, koska se on hallituksen tehtävä. Olipa tutkinnolla mitattava muodollinen pätevyysvaatimus lopulta mikä hyvänsä, on opettajan taitojen huomioon ottamisella oltava jatkossa keskeinen, nykyistä ilmeisestikin suurempi merkitys opettajavalintoja tehtäessä.